



RAPORT PILECKIEGO

ZESTAW SCENARIUSZY LEKCJI DLA NAUCZYCIELI

historia | język polski | godzina wychowawcza



Raport Pileckiego

Opowieść o życiu niezłomnego bohatera

Żołnierz, konspirator, działacz ruchu oporu, powstaniec warszawski i ochotnik do Auschwitz. Autor słynnego raportu, dokumentującego niebywałe okrucieństwo, jakiego doświadczyła ludzkość w niemieckim nazistowskim obozie zagłady Auschwitz. Według brytyjskiego historyka Michaela Foota był jedną z sześciu najodważniejszych postaci walczących w II wojnie światowej. Mowa o Witoldzie Pileckim – bohaterze o niezłomnych zasadach i imponującej biografii. Seans filmu „Raport Pileckiego” (już od 1 września na ekranach kin!) to niepowtarzalna okazja, by bliżej poznać barwny życiorys ówczesnego rotmistrza (w 2013 roku pośmiertnie awansowanego do stopnia pułkownika), którego zna cały świat, a który jest tak słabo znany w Polsce.

Historia Witolda Pileckiego stanowi doskonały materiał na filmowy scenariusz. Na jego niezwykłą biografię składa się udział w najważniejszych wydarzeniach pierwszej połowy XX wieku. W trakcie seansu filmu „Raport Pileckiego” będziemy mieli okazję towarzyszyć tytułowemu bohaterowi m.in. w trakcie wojny obronnej Polski w 1939 roku i początkach działalności konspiracyjnej. Staniemy się świadkami dobrowolnego aresztowania rotmistrza, pragnącego przedostać się do Auschwitz, by dokumentować prawdę o zbrodniach dokonywanych przez Niemców. Będziemy śledzić brawurową ucieczkę Pileckiego z obozu, a następnie walkę w powstaniu warszawskim. Wreszcie: poznamy historię pojmania bohatera przez komunistyczną bezpiekę, a także kulisów brutalnego śledztwa prowadzonego przez funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa.

To w jego trakcie Pilecki stawia czoła zarzutom o zdradę stanu i prowadzenie działalności szpiegowskiej...

„Raport Pileckiego” to opowieść o dokonaniach niezwyklej postaci, która w czasach rządów komunistycznych w Polsce została skazana na zapomnienie. To także przegląd najważniejszych wydarzeń z dziejów Polski pierwszej połowy XX wieku w pigułce. **Film bez wątpienia będzie ciekawą propozycją dla nauczycieli historii.** Wojna polsko-bolszewicka, II wojna światowa, działalność Polskiego Państwa Podziemnego, początki władzy komunistów po wojnie – **wybrane fakty z biografii Witolda Pileckiego warto będzie umieścić w szerszym historycznym kontekście i omówić je wspólnie z uczniami szkół ponadpodstawowych.**

Portret niezłomnego bohatera może zainspirować młodych widzów do tego, by w każdej sytuacji starali się zachować wierność zasadom. **Odwaga, honor, wolność, patriotyzm, solidarność wobec słabszych – uniwersalne wartości, którymi kieruje się Witold Pilecki, mogą stać się kompasem moralnym także dla uczniów.** Film stawia przy okazji pytania o istotę prawdziwego bohaterstwa. Jak ja zachował(a)bym się na miejscu Pileckiego? Czy był(a)bym zdolna/-y do podobnych poświęceń? **Warto będzie wspólnie z uczniami rozważyć te pytania w trakcie godziny wychowawczej.**

Z myślą o wszystkich nauczycielach, którzy pragną zorganizować wartościowe zajęcia po seansie filmu, przygotowaliśmy 3 scenariusze lekcji:

SCENARIUSZ NR 1

autorstwa Agnieszki Wrzesińskiej stanowi kompleksową bazę do przeprowadzenia zajęć historii. Intrygujące zadania w przystępny sposób przybliżą uczniom wybrane fakty z życia Witolda Pileckiego oraz historii Polski pierwszej połowy XX wieku.

SCENARIUSZ NR 2

został przygotowany przez dra Marcina Kowalczyka dla nauczycieli języka polskiego. Konspekt zajęć skupia się wokół zagadnienia jednostki uwikłanej w system totalitarny. Autor zestawia w nim fragmenty literatury („Proces” F. Kafki, „Rok 1984” G. Orwella) ze scenami z „Raportu Pileckiego”.

SCENARIUSZ NR 3

autorstwa Agnieszki Tomasik dedykujemy wszystkim wychowawcom, którzy chcą po seansie porozmawiać ze swoimi podopiecznymi o ponadczasowych wartościach, którymi kierował się w swoim życiu Witold Pilecki.

**Życzymy udanego seansu,
który skłoni do wielu refleksji i ważnych rozmów!**

O AUTORCE:

Paulina Kulesza – absolwentka filmoznaństwa i kultury mediów na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, edukatorka filmowa Ferment Kolektiv. Działa w redakcji serwisu FILM W SZKOLE, gdzie publikuje pomocne treści i materiały edukacyjne dla nauczycieli.

scenariusz nr 1

TEMAT ZAJĘĆ:

„Staralem się tak żyć, abym w godzinie śmierci mógł się raczej cieszyć, niż lękać” – życiorys Witolda Pileckiego.

Autorka: Agnieszka Wrzesińska

Przedmiot: historia

Grupa wiekowa: szkoły ponadpodstawowe

Czas realizacji: 1 godzina lekcyjna

Zagadnienia edukacyjne:

- Kim był Witold Pilecki? Przybliżenie życiorysu bohatera.
- Polski ruch oporu w trakcie II wojny światowej.
- Raport Pileckiego jako źródło wiedzy o Auschwitz.
- Komunistyczny reżim w powojennej Polsce.

Cele operacyjne:

uczeń/ uczennica:

- zna najważniejsze wydarzenia z życia Witolda Pileckiego,
- potrafi wymienić formy oporu stosowane przez Polaków w trakcie II wojny światowej,
- potrafi wymienić sposoby terroru stosowane wobec Polaków w okresie II wojny światowej oraz początków reżimu komunistycznego.

Formy i metody pracy: praca w grupach, dyskusja, gra edukacyjna, analiza materiałów źródłowych

Materiały pomocnicze: kartki A4, pisaki, wydrukowane załączniki, telefony komórkowe/ tablety





Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie.

Nauczyciel/-ka zaczyna od krótkiej dyskusji z uczniami i uczennicami na temat filmu „Raport Pileckiego”. Pyta młodzież o ich wrażenia. Jakie towarzyszyły im emocje w trakcie seansu? Jakie sceny zapamiętali najbardziej? Czy mają jakieś wnioski po zobaczeniu filmu? Po krótkiej dyskusji prowadząca/-y przekazuje uczennicom i uczniom, że dziś podczas zajęć przyjrzą się bliżej postaci rotmistrza Witolda Pileckiego.

załącznik nr 1

2. Co z filmu wiemy o Pileckim?

Nauczyciel/-ka dzieli klasę na grupy trzy- lub czteroosobowe. Zadaniem każdej z grup jest wypisanie na kartkach wydarzeń z życia rotmistrza Pileckiego, które zostały przedstawione w filmie i ułożenie ich w porządku chronologicznym. Grupy mają na to zadanie kilka minut. Po wspólnej pracy cała klasa razem z nauczycielem/nauczycielką układa oś czasu z wydarzeń ukazanych w filmie (załącznik 1). Można ją rozrysować wspólnie na tablicy, plakacie czy też w formie bardziej przestrzennej, np. zrobić linię z taśmy malarskiej na środku klasy i na niej poukładać kartki z wydarzeniami.

załącznik nr 2

3. Jedna osoba – tyle wydarzeń, czyli życiorys Witolda Pileckiego.

Następnie nauczyciel/-ka dzieli klasę na 5 grup. Każda z nich dostaje zbiór materiałów źródłowych i fragmenty opracowań historycznych, z którymi ma za zadanie się zapoznać. Na ich podstawie uczniowie mają odpowiedzieć na pytania, które otrzymają na kartkach (załącznik 2). W tym zadaniu przyda się dostęp do telefonów komórkowych, ponieważ niektóre grupy mają przydzielone krótkie filmiki do obejrzenia. Uczennice i uczniowie, szukając odpowiedzi na pytania, mogą korzystać zarówno z wiedzy własnej, jak i z informacji zdobytych podczas oglądania filmu.



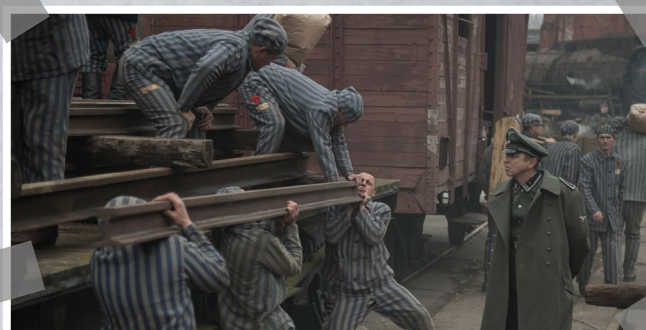
GRUPA 1
wojna polsko-bolszewicka
i dom rodzinny

GRUPA 2
II wojna światowa

GRUPA 3
obóz koncentracyjny Auschwitz

GRUPA 4
powstanie warszawskie
i działalność w szeregach
Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie

GRUPA 5
terror komunistyczny



Na pracę z materiałami grupy otrzymują około 20 minut. Po upływie tego czasu każda z grup prezentuje swoją pracę na forum.

Po zaprezentowaniu prac nauczyciel/-ka mówi uczniom i uczennicom, że do tej pory nie odnaleziono ciała rotmistrza Witolda Pileckiego. Prawdopodobnie spoczywa ono grobie masowym w kwaterze „Ł” na warszawskich Powązkach, lecz jeszcze nie udało się go odnaleźć. W tym miejscu można zrobić krótką pogadankę odnośnie tego, w jaki sposób komuniści próbowali zatrzeć pamięć o swoich ofiarach i o tym, co robili z ich ciałami.

załącznik nr 3

4. Podsumowanie zajęć.

Uczniowie i uczennice zostają dalej w grupach, których pracowali wcześniej. Można klasę podzielić również na dwie drużyny. Ich zadaniem będzie zagranie w grę słowną. Z grupy zgłasza się ochotnik lub ochotniczka, którego/której zadaniem jest opisanie

hasła otrzymanego na kartce. Nie wolno przy tym używać wspomnianego hasła oraz słów, które są pod nim wypisane (załącznik 3). Grupa ochotnika/ochotniczki próbuje natomiast odgadnąć hasło; gdy to robi, otrzymuje punkt. Czas, jaki grupy mają do dyspozycji, to jedna minuta. Gdy przed jej upływem odgadną dane słowo lub sformułowanie, mogą dostać kolejne hasło do zgadnięcia. Gra się kończy, gdy nie ma już haseł. Prowadząca/-y może ją też zakończyć wcześniej po upływie kilku rund. Można też zastosować drugi wariant tej gry, który polega na tym, że ochotnik siada tyłem do tablicy, na której pojawia się hasło oraz zakazane sformułowania do użycia. Zadaniem jego grupy jest opisywanie tego hasła i naprowadzenie go na prawidłowe rozwiązanie.

Na zakończenie zajęć nauczyciel/-ka prosi uczniów i uczennice o podanie trzech nowych rzeczy, których nauczyli się dzisiaj o Witoldzie Pileckim i/lub historii Polski. Można to zadanie zrobić w formie dyskusji, mapy myśli na tablicy lub za pomocą aplikacji Mentimeter.

O autorce:

Agnieszka Wrzesińska – absolwentka historii i historii w przestrzeni publicznej w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Od września 2020 roku nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie w szkołach podstawowych. Obecnie pracuje w Liceum Ogólnokształcącym im. II Armii Wojska Polskiego w Trzebnicy, gdzie uczy historii, WOSu i HiTu. Działa także w social mediach jako Szalona Historyczka.

Bibliografia:

1. Raport Witolda, wyd. Apostolicum, Ząbki k. Warszawy 2017, <https://niw.gov.pl/wp-content/uploads/2021/04/RAPORT-WITOLDA-PILECKIEGO.pdf> [dostęp: 17.07.2023].
2. „Prawda jest najważniejsza”. Wspomnienie o Witoldzie Pileckim | podcasty”, źródło: Instytut Pileckiego, <https://instytutpileckiego.pl/pl/instytut/aktualnosci/miedzynarodowy-dzien-bohaterow-walki-z-totalitaryzmem> [dostęp: 17.07.2023].
3. „Witold Pilecki – Bohater 1939-1945”, źródło: Przystanek Historia, <https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/witold-pilecki/55656.Witold-Pilecki-Bohater-1939-1945.html> [dostęp: 17.07.2023].
4. „Wyrok na Witolda Pileckiego”, źródło: Przystanek Historia, <https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/79765,Wyrok-na-Witolda-Pileckiego.html> [dostęp: 17.07.2023].



Załącznik 1

Wydarzenia z życiorysu Witolda Pileckiego przedstawione w filmie:

1. Udział w wojnie polsko-bolszewickiej.
2. Pobyt w Sukurczach na Nowogródczyźnie.
3. Udział w wojnie obronnej Polski 1939.
4. Udział w konspiracji podczas II wojny światowej.
5. Łapanka w Warszawie.
6. Organizacja konspiracji w Auschwitz.
7. Działalność w szeregach Polskich Sił Zbrojnych.
8. Aresztowanie przez komunistów.
9. Brutalne przesłuchania przez funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa.
10. Nieuczciwy proces.
11. Wyrok śmierci.

Można to zadanie zrobić w formie dyskusji, mapy myśli na tablicy lub za pomocą aplikacji Mentimeter.

Załącznik 2

GRUPA 1 - WOJNA POLSKO-BOLSZEWICKA I DOM RODZINNY

Zadanie dla grupy

Zapoznajcie się z załączonymi materiałami źródłowymi oraz z fragmentami opracowań historycznych. Waszym zadaniem jest znaleźć odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jaką osobą był Witold Pilecki?
2. Jakimi wartościami kierował się Pilecki?
3. Jak wyglądała codzienność Polaków w czasach, które są omówione w poniższych materiałach?
4. Jakie formy przemocy wobec Polaków są przedstawione w materiałach? W jaki sposób Polacy się im przeciwstawiają?
5. Czy Waszym zdaniem, na podstawie przedstawionych poniżej fragmentów życiorysu, Witold Pilecki brał udział w ważnych wydarzeniach z historii Polski? Uzasadnijcie swoją odpowiedź.

„Wspomnienia Zofii Pileckiej o ojcu”, źródło: Festiwal Filmowy NNW / Facebook: <https://www.facebook.com/watch/?v=1542802482866423> [dostęp: 17.07.2023].

Fragment opracowania biografii Witolda Pileckiego autorstwa Pawła Sztamy.

Całość dostępna w serwisie „Przystanek Historia” pod linkiem:

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/witold-pilecki/55656.Witold-Pilecki-Bohater-1939-1945.html> [dostęp: 17.07.2023].

Witold Pilecki urodził się 13 maja 1901 r. w rosyjskim Ołońcu. W roku 1910, chcąc ustrzec swoje dzieci przed rusyfikacją, małżonkowie Pileccy postanowili, że Ludwika z dziećmi przeniesie się do Wilna; Julian pozostał w Ołońcu ze względu na pracę. W Wilnie Witold rozpoczął naukę oraz związał się z działającym w konspiracji ruchem skautowskim.

Okres I wojny światowej Ludwika z dziećmi przetrwała najpierw u swojej matki na Mohylewsczyźnie, a potem w majątku teściów Sukurcze koło Lidy. Po powrocie do Wilna jesienią 1918 r. Witold podjął naukę w Gimnazjum im. Joachima Lelewela, wstępując jednocześnie do konspiracyjnej Polskiej Organizacji Wojskowej. W grudniu 1918 r., wobec nadciągającej armii bolszewickiej, zaciągnął się z grupą harcerzy do oddziałów Samoobrony Wileńskiej i dowodził obroną barykady w Ostrej Bramie.

Przez niemal cały rok 1919 Pilecki walczył w kawaleryjskim siodle o polskie granice, by w październiku, po demobilizacji, wrócić do nauki w Lelewelu i założyć 8. Wileńską Drużynę Harcerską. W lipcu 1920 r. zgłosił się jako ochotnik do obrony Niepodległej przed nadciągającą Armią Czerwoną. Brał udział w Bitwie Warszawskiej, a w październiku ze swoim 211. Ochotniczym Pułkiem Ułanów Nadniemeńskich wziął udział w wyprawie wileńskiej gen. Lucjana Żeligowskiego. Po przejściu do rezerwy w styczniu następnego roku kontynuował edukację, dalej był także zaangażowany w działalność harcerską i społeczną. W 1926 r. przejął majątek w Sukurczach, a pięć lat później ożenił się z Marią Ostrowską. Nie zerwał jednak kontaktów z Wojskiem Polskim. Co roku był powoływany na szkolenia wojskowe i w połowie lat dwudziestych został podporucznikiem rezerwy. Ponadto w powiecie lidzkim utworzył oddział Konnego Przysposobienia Wojskowego „Krakus”, który w 1937 r. zasilił szeregi 19. Dywizji Piechoty.

Plansze z wystawy IPN (autor: dr Dariusz Gałaszewski),
źródło: IPN / <https://edukacja.ipn.gov.pl>

<https://edukacja.ipn.gov.pl/dokumenty/zalaczniki/210/210-557942.jpg>

<https://edukacja.ipn.gov.pl/dokumenty/zalaczniki/210/210-557945.jpg>

<https://edukacja.ipn.gov.pl/dokumenty/zalaczniki/210/210-557948.jpg>

Załącznik 2

GRUPA 2 - II WOJNA ŚWIATOWA

Zadanie dla grupy

Zapoznajcie się z załączonymi materiałami źródłowymi oraz z fragmentami opracowań historycznych. Waszym zadaniem jest znaleźć odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jaką osobą był Witold Pilecki?
2. Jakimi wartościami kierował się Pilecki?
3. Jak wyglądała codzienność Polaków w czasach, które są omówione w poniższych materiałach?
4. Jakie formy przemocy wobec Polaków są przedstawione w materiałach? W jaki sposób Polacy się im przeciwstawiają?
5. Czy Waszym zdaniem, na podstawie przedstawionych poniżej fragmentów życiorysu, Witold Pilecki brał udział w ważnych wydarzeniach z historii Polski? Uzasadnijcie swoją odpowiedź.

Fragment raportu Pileckiego

wyd. Apostolicum, Ząbki k. Warszawy 2017, s. 21-22.

Dnia 19 września 1940 roku – II-ga łapanka w Warszawie. Jeszcze żyje kilku ludzi, którzy widzieli, jak o godzinie 6-ej rano, poszedłem sam i na rogu Al. Wojska [Polskiego] i Felińskiego stanąłem w „piątce” ustawiane przez ss-mannów z łapanych mężczyzn. Potym załadowano nas na Pl. Wilsona do aut ciężarowych i zawieziono do koszar Szwoleżerów.

Po spisaniu danych personalnych, w zorganizowanym tam prowizorycznie biurze i odebraniu ostrych przedmiotów, pod groźbą zastrzelenia, jeśli się potem u kogo bodaj żyłeczka znajdzie, wprowadzono nas na ujeżdżalnię, gdzie pozostawaliśmy przez 19-ty i 20 września. W ciągu tych paru dni niektórzy już zapoznali się z pałką gumową spadającą na ich głowy. – Mieściło się to jednak w ramach mniej więcej możliwych do przyjęcia, dla ludzi przyzwyczajonych do tego rodzaju sposobów utrzymywania ładu, przez stróżów porządku. W tym czasie niektóre rodziny wykupywały swych najbliższych, płacąc ogromne sumy ss-mannom. W nocy spaliśmy wszyscy pokodem na ziemi. Ujeżdżalnię oświetlał ogromny reflektor, stojący przy wejściu. Po czterech stronach umieszczeni byli ss-manni z bronią maszynową. Było nas tysiąc osiemset kilkudziesięciu. Mnie osobiście najwięcej denerwowała bierność masy Polaków. Wszyscy złapani nasiąkli już jakąś psychiką tłumu – która wtedy wyrażała się w tym, że cały tłum nasz upodobił się do stada biernych baranów. Nęciła mnie myśl prosta: wzburzyć umysły, zerwać do czynu tą masę. Współtowarzyszowi memu – Szpakowskiemu Sławkowi (wiem, że żył do czasu Powstania w Warszawie) proponowałem wspólną akcję w nocy: opanowanie tłumu, napad na posterunki, przy tym miałem przechodząc do ubikacji „zawadzić” o reflektor i zniszczyć. Lecz ja – w innym celu znalazłem się w tym środowisku. Byłoby to pójdzie na rzecz znacznie mniejszą... On – wogóle uważał to za pomysł z dziedziny fantazji.

Plansze z wystawy IPN (autor: dr Dariusz Gałaszewski),

źródło: IPN / <https://edukacja.ipn.gov.pl>

<https://edukacja.ipn.gov.pl/dokumenty/zalaczniki/210/210-557951.jpg>

<https://edukacja.ipn.gov.pl/dokumenty/zalaczniki/210/210-557953.jpg>

1. Pilecki prawdopodobnie świadomie w tym miejscu podaje nieco inną wersję swojego aresztowania, niż miało to miejsce w rzeczywistości. Wiadomo bowiem, że nie sam „stanął w piątce”, ale dał się zabrać z żoliborskiego mieszkania swojej szwagierki Eleonory Ostrowskiej. Prawdopodobnie chciał w ten sposób zasygnalizować, że dobrowolnie postanowił wykonać zadanie „wejścia do Auschwitz”, a nie chciał opisywać okoliczności konspiracyjnych narad po aresztowaniach kolegów z organizacji ani dyskusji nad możliwością przeniknięcia żołnierzy podziemia do nowo powstałego obozu koncentracyjnego Auschwitz w Oświęcimiu.

Fragment opracowania biografii Witolda Pileckiego autorstwa Pawła Sztamy.

Całość dostępna w serwisie „Przystanek Historia” pod linkiem:

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/witold-pilecki/55656,Witold-Pilecki-Bohater-1939-1945.html>
[dostęp: 17.07.2023].

Gdy wybuchła II wojna światowa, jego dywizję skierowano pod Piotrków Trybunalski. Niemcy rozbili ją w nocy z 5 na 6 września 1939 r. Pilecki znalazł się w grupie żołnierzy, którzy przeszli Wisłę i dotarli pod Włodawę, gdzie reorganizowała się rezerwowa 41. Dywizja Piechoty. Podporucznik dołączył do kawalerii dywizyjnej i walczył w szeregach 1. szwadronu, którego dowódcą był mjr Jan Włodarkiewicz.

W drugiej połowie października 1939 r. dotarł do Ostrowi Mazowieckiej (mieszkali tam jego teściowie). Na początku listopada wyruszył do Warszawy i nawiązał kontakt z mjr. Włodarkiewiczem. W trakcie ich rozmów i narad powstała koncepcja utworzenia Tajnej Armii Polskiej. Pilecki został początkowo szefem sztabu tej nowej organizacji, a następnie objął funkcję tzw. głównego inspektora. Przed władzami okupacyjnymi występował zaś jako pracownik hurtowni kosmetycznej „Raczyński i Ska”.

Konspiratorzy 10 listopada 1939 r., w obecności ks. Jana Ziei, złożyli przysięgę w warszawskim kościele garnizonowym. Z wielkim zaangażowaniem zabrali się do pracy podziemnej. Ich zapał został jednak szybko ostudzony: na początku 1940 r. Niemcy aresztowali kilku członków TAP, a w kolejnych miesiącach m.in. szefa służby zdrowia TAP dr. Władysława Deringa i Władysława Surmackiego – następcę Pileckiego na stanowisku szefa sztabu. Obaj zostali wysłani do obozu koncentracyjnego Auschwitz.

W gremium decyzyjnym TAP zapadła wówczas decyzja o utworzeniu w Auschwitz komórki konspiracyjnej. Według niektórych przekazów Pilecki zgłosił się na ochotnika do wykonania tego zadania, inne mówią, że do tego kroku nakłonił go Włodarkiewicz. Niemniej, w trakcie łapanki zorganizowanej przez Niemców na ulicach Warszawy 19 września 1940 r., podporucznik dał się zatrzymać i jako Tomasz Serafiński podążył szlakiem swoich towarzyszy z organizacji.

„Rotmistrz Pilecki: opowieść syna ochotnika do Auschwitz - Andrzej Pilecki. Świadkowie Epoki”, źródło: Świadkowie Epoki / youtube.com,

<https://www.youtube.com/watch?v=iIKW7gAz3QE>, fragment od 5:55 do 9:34
[dostęp: 17.07.2023].

Załącznik 2

GRUPA 3 – OBÓZ KONCENTRACYJNY AUSCHWITZ

Zadanie dla grupy

Zapoznajcie się z załączonymi materiałami źródłowymi oraz z fragmentami opracowań historycznych. Waszym zadaniem jest znaleźć odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jaką osobą był Witold Pilecki?
2. Jakimi wartościami kierował się Pilecki?
3. Jak wyglądała codzienność Polaków w czasach, które są omówione w poniższych materiałach?
4. Jakie formy przemocy wobec Polaków są przedstawione w materiałach? W jaki sposób Polacy się im przeciwstawiają?
5. Czy Waszym zdaniem, na podstawie przedstawionych poniżej fragmentów życiorysu, Witold Pilecki brał udział w ważnych wydarzeniach z historii Polski? Uzasadnijcie swoją odpowiedź.

Fragment raportu Pileckiego

wyd. Apostolicum, Żabki k. Warszawy 2017, s. 21-22.

21-go [września] rano wsadzono nas do aut ciężarowych i w towarzystwie eskortujących motocykli z bronią maszynową, odwieziono na dworzec zachodni i załadowano do wagonów towarowych. W wagonach tych przedtem widocznie musieli wieźć wapno, gdyż cała podłoga była nim wysypana. Wagony zamknięto. Wieziono dzień cały. Pić ani jeść nie dali. Zresztą jeść nikt nie chciał. Mieliśmy, wydany dnia poprzedniego, chleb – któregośmy jeszcze wtedy ani jeść ani cenić nie umieli. Chciało się nam tylko bardzo pić. Wapno, pod wpływem wstrząsów rozdrabniało się w pył. Unosiło się w powietrzu, drażniło nozdrza i gardło. Pić nie dali. Przez szczeliny desek, którymi zabite były okna, widzieliśmy, że wiozą nas gdzieś na Częstochowę. Około 10-ej wieczór (godzina 22-ga), pociąg się zatrzymał w jakimś miejscu i dalej już nie ruszył. Słychać było krzyki, wrzask, – otwieranie wagonów, ujadanie psów. To miejsce we wspomnieniach moich nazwałbym momentem – w którym kończyłem ze wszystkim, co było dotychczas na ziemi i zaczynałem coś – co było chyba gdzieś poza nią. Nie jest to silenie się na jakieś dziwne słowa, określenia. Przeciwnie – uważam, że na żadne słówko ładnie brzmiące a nieistotne, wysilać się nie potrzebuję. Tak było. W głowy nasze uderzyły nie tylko kolby ss-mannów, – uderzyło coś więcej. Brutalnie kopnięto we wszystkie nasze pojęcia dotychczasowe, do których myśmy się na ziemi przyzwyczaili (do jakiegoś porządku rzeczy – prawa). To wszystko wzięto w łeb. Usiłowano uderzyć możliwie radykalnie. Załamać nas psychicznie jaknajszybciej. – Zgiełk i jazgot głosów zbliżał się stopniowo. Nareszcie gwałtownie otwarto drzwi naszego wagonu. Oślepiły nas reflektory skierowane we wnętrze. „Heraus! rrraus! rrraus!...” padały wrzaski i kolby ss-mannów na ramiona, plecy, głowy kolegów. Należało szybko znaleźć się na zewnątrz. Skoczyłem i wyjątkowo nie dostałem kolbą, stając „w piątce” – w środek kolumny. Większa zgraja ss-mannów biła, kopata i robiła niesamowity wrzask: „zu fünf [fünf]!” Na stojących na skrzydłach piątek, rzucały się psy, szczute przez żołdaków. Oślepieni reflektorami, pchani, bici, kopani, szczuci psami, raptownie znaleźliśmy się w warunkach, w jakich wątpię by ktoś z nas był kiedykolwiek. Słabsi byli oszołomieni w tym stopniu, że naprawdę tworzyli kupę bezmyślną. Pędzono nas przed siebie, ku większej ilości skupionych świateł.

[...] W głowie ogniem zaświeciły mi słowa Janka W., wyrzeczone do mnie po pierwszej łapance (sierpień) w Warszawie: „Ot widzisz, nie skorzystałeś z takiej dobrej okazji – ludziom złapanym na ulicy przecie nie zarzucą żadnej sprawy politycznej – w ten sposób najbezpieczniej można się do obozu dostać.” Jakże naiwnie hen, tam w Warszawie podchodziliśmy do sprawy Polaków wywożonych do obozów. Tu nie potrzeba było mieć żadnej sprawy politycznej, żeby zginąć. Zabijano pierwszego lepszego z brzegu.

[...] W pierwszym okresie na blokach ubikacji nie mieliśmy. Wszystko biegło rano do kilku latryn, gdzie stały długie bardzo ogonki, czasami od stu do dwustu ludzi. Miejsc było mało. Wewnątrz stał capo z drągiem i liczył do pięciu, kto się spóźniał ze wstaniem, tego walił drągiem po głowie. Nie jeden häftling wpadał do dołu latryny.

[...] Jeśli zdarzały się wypadki, że kogoś brakowało – nie dlatego, że uciekł, ale np. jakiś nowicjusz naiwnie się schował, lub ktoś inny wprost zaspał – i apel się nie zgadzał ze stanem liczebnym lagru, – wtedy szukano, znajdowano, wyciągano na plac i prawie zawsze zabijano publicznie.

[...] Głód skręcał nam już kiszki. Ach! gdyby tamten chleb teraz można było mieć, cośmy złożyli na placu do taczek, w dzień przyjazdu do obozu. Jak wtedy jeszcze nie umieliśmy chleba cenić. W pobliżu miejsca naszej pracy, za drutami, umieszczonymi tu na granicy „wielkiego łańcucha wart” pasła się krowa, dwie kozy, które z apetytem zajadały liście kapuściane, rosnące po tamtej stronie drutów. Po naszej stronie nie było już liści kapuścianych. Wszystkie były zjedzone. Nie przez krowy, lecz przez stwory do ludzi jeszcze niby podobne – przez „häftlingów” – przez nas. Zjadano buraki pastewne w surowym stanie. Zazdrościliśmy krowom – im buraki nie szkodziły. U nas ogromny procent chorował na żółdki. Wśród „häftlingów” panował i coraz większe ogarniał masy więźniów panoszący się w tamtym okresie w obozie – „Durchfall”. „Durchfall” – to po polsku nazwać chyba można – biegunka, dyzenteria. Na żółdek jakoś nie chorowałem.

[...] Za otworem czworokątnym w ścianie, przez który zgarbionemu tylko wejść można było, mieściła się niby-szafa, o przecięciu poziomym kwadratu 80 cm. na 80 cm. Wysokości – 2 metry, tak że stać tam wyprostowanym można było swobodnie. Do takiej „szafy” jednak wciskano, pomagając kijem czterech więźniów skazanych na karę „stehebunkra” i zamykając sztabami pozostawiano do rana (od godziny 7-ej wieczór do 6-ej rano).

[...] Nieraz, siedząc w Oświęcimiu, będąc w swojej paczce wieczorami, mówiliśmy, jeśli kto z nas wyjdzie stąd z życiem, to chyba – cudem tylko i trudno mu będzie porozumieć się z ludźmi, którzy normalnie na ziemi przez ten czas żyli. Będą dla niego niektóre ich sprawy, wydawały się zbyt małymi. – On – przez nich również nie będzie rozumiany... Lecz, jeśli naprawdę kto wyjdzie – obowiązkiem jego, będzie podać światu, jak tu ginęli – prawdziwi Polacy. Niech również powie, jak tu ginęli wogóle ludzie... mordowani przez – ludzi... Jakże dziwnie brzmi to w chrześcijańskiej mowie... mordowani przez – bliźnich swoich – tak, jak przed wiekami!... Dlatego też napisałem już, że... zabrnęliśmy tak bardzo... lecz właściwie gdzie?... dokąd brniemy... w swym „postępie kultury”?...

Film „Witold Pilecki – ochotnik do Auschwitz”

źródło: Instytut Pileckiego / youtube.com,

<https://www.youtube.com/watch?v=MPVd-rhyOB0> [dostęp: 17.07.2023].

Plasze z wystawy IPN (autor: dr Dariusz Gałaszewski),

źródło: IPN / <https://edukacja.ipn.gov.pl>

<https://edukacja.ipn.gov.pl/dokumenty/zalaczniki/210/210-557954.jpg>

Załącznik 2

GRUPA 4 - POWSTANIE WARSZAWSKIE I DZIAŁALNOŚĆ W SZEREGACH POLSKICH SIŁ ZBROJNYCH

Zadanie dla grupy

Zapoznajcie się z załączonymi materiałami źródłowymi oraz z fragmentami opracowań historycznych. Waszym zadaniem jest znaleźć odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jaką osobą był Witold Pilecki?
2. Jakimi wartościami kierował się Pilecki?
3. Jak wyglądała codzienność Polaków w czasach, które są omówione w poniższych materiałach?
4. Jakie formy przemocy wobec Polaków są przedstawione w materiałach? W jaki sposób Polacy się im przeciwstawiają?
5. Czy Waszym zdaniem, na podstawie przedstawionych poniżej fragmentów życiorysu, Witold Pilecki brał udział w ważnych wydarzeniach z historii Polski? Uzasadnijcie swoją odpowiedź.

Film „Rotmistrz Pilecki: opowieść syna ochotnika do Auschwitz - Andrzej Pilecki. Świadkowie Epoki”, źródło: Świadkowie Epoki / youtube.com, <https://www.youtube.com/watch?v=iIKW7gAz3QE>, fragment od 10:15 do końca filmu [dostęp: 17.07.2023].

Fragment opracowania historycznego do raportu Pileckiego autorstwa prof. Wiesława Jana Wysockiego.

W kwietniu 1944 r. gen. Komorowski polecił płk. Augustowi Emilowi Fieldorfowi „Nilowi” opracowanie struktury organizacji konspiracyjnej pod nazwą „NIE” (Niepodległość). „Nil” przejął też kierowanie sprawami wojskowymi organizacji. Miała to być konspiracja w konspiracji, a jej silne zakonspirowanie opierało się na systemie trójkowym. Statut NIE podkreślał, że „organizacja ma za zadanie wszystkimi dostępnymi środkami i metodami utrzymać Ducha Narodu i wywalczyć Niepodległą Wolną Polskę”. W pracę organizacji zaangażowano także Pileckiego. Witold, tym razem pod kryptonimem „T-IV”, miał organizować strukturę planowania i akcje bojowe. Pilecki ze względu na zadania w NIE nie miał prawa włączać się czynnie do akcji powstańczych w Warszawie. Jednakże nie mógł stać na uboczu, gdy powstanie wybuchło. Początkowo walczył jako szeregowy żołnierz AK, by następnie objąć dowodzenie 2 kompanii I Batalionu Zgrupowania „Chrobry II”. Podczas walk zetknął się ze współtuciekiniem oświęcimskim Edwardem Ciesielskim. Po kapitulacji Powstania Warszawskiego Pilecki znalazł się najpierw w niemieckim obozie Lamsdorf (Łambinowice), a potem w Murnau. Gdy ten ostatni został wyzwolony przez Amerykanów, Rotmistrz, jako człowiek o daleko idącym poczuciu obowiązku i świadomości, że przez czynny udział w Powstaniu Warszawskim złamał rozkaz niewłączenia się do walk powstańczych, zdecydował się za to odpowiedzieć. Gdy do Murnau 8 maja 1945 r. przyjechali generałowie Tadeusz Bór-Komorowski, p.o. Naczelnego Wodza, Antoni Chruściel i Tadeusz Pełczyński, stanął do raportu u gen. Pełczyńskiego. Pilecki, zgodnie z zasadami przyjętymi w NIE i potwierdzonymi przysięgą, powinien był przebywać w okupowanej przez wojska sowieckie Polsce i tam prowadzić prace konspiracyjne; żadne okoliczności nie mogły według niego stanowić usprawiedliwienia. Władze wojskowe uznały jednak, że działał w stanie wyższej konieczności, i Pilecki wkrótce otrzymał przydział do 2 Korpusu Polskiego. 11 lipca 1945 r. zameldował się do służby, choć przez jakiś czas pozostawał bez bezpośredniego przydziału, gdyż

przesądzonej jego powrót do kraju zdominowanego przez komunistów i Sowiec. [...] Po rozmowach Pileckiego z gen. Władysławem Anderszem, dowódcą 2 Korpusu Polskiego we Włoszech, w czasie których Rotmistrz opowiadał generałowi o obozie oświęcimskim i tamtejszej konspiracji oraz o późniejszej pracy podziemnej, zdecydowano, że Pilecki musi wracać do Polski. Jego zadanie sformułowano dość ogólnikowo, zakres działań pozostawiając raczej możliwościom i decyzjom Rotmistrza. Oznaczało to jego rozległe kompetencje, do czego był zresztą uprawniony, zajmując wysoką pozycję w strukturze NIE. Współtworząc tę strukturę, znał jej zadania i cele; jechał do kraju, by je wypełniać. Zamierzał się oprzeć na zakonspirowanej siatce NIE. Przybył do okupowanej przez Sowiec Polski 8 grudnia 1945 r. jako Roman Jezierski.

Plansze z wystawy IPN (autor: dr Dariusz Gałaszewski),

źródło: IPN / <https://edukacja.ipn.gov.pl>

<https://edukacja.ipn.gov.pl/dokumenty/zalaczniki/210/210-557960.jpg>

<https://edukacja.ipn.gov.pl/dokumenty/zalaczniki/210/210-557962.jpg>

<https://edukacja.ipn.gov.pl/dokumenty/zalaczniki/210/210-557965.jpg>

Załącznik 2

GRUPA 5 - TERROR KOMUNISTYCZNY

Zadanie dla grupy

Zapoznajcie się z załączonymi materiałami źródłowymi oraz z fragmentami opracowań historycznych. Waszym zadaniem jest znaleźć odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jaką osobą był Witold Pilecki?
2. Jakimi wartościami kierował się Pilecki?
3. Jak wyglądała codzienność Polaków w czasach, które są omówione w poniższych materiałach?
4. Jakie formy przemocy wobec Polaków są przedstawione w materiałach? W jaki sposób Polacy się im przeciwstawiają?
5. Czy Waszym zdaniem, na podstawie przedstawionych poniżej fragmentów życiorysu, Witold Pilecki brał udział w ważnych wydarzeniach z historii Polski? Uzasadnijcie swoją odpowiedź.

Wspomnienie Krzysztofa Kosiora - prawnuka Pileckiego:

Prababcia właściwie przez całe życie się łudziła, że może jej mąż jest gdzieś na Syberii (...). I to też znamienne, jak potraktowano rodzinę, bo to, że nie wydano zwłok, to jedno, jednak w ogóle nie powiedziano, co się stało... „wyjechał” i tyle.

Fragment artykułu autorstwa Agnieszki Wygody

źródło: IPN <https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/144328.Agnieszka-Wygoda-Wyrok-na-Witolda-Pileckiego.html> [dostęp: 21.07.2023].

Ostatnią drogę rotmistrza opisał po latach ks. Jan Stępień, który pod koniec lat 40. był również osadzony w katowni ubeckiej na Mokotowie: „Nie zapomnę tego widoku. Prowadzono dwóch skazanych. Pierwszy pojawił się Witold Pilecki. Miał usta zawiązane białą opaską. Prowadziło go pod rękę dwóch strażników. Ledwie dotykał stopami ziemi. I nie wiem, czy był wtedy przytomny. Sprawiał wrażenie zupełnie omdłego... A potem salwa”.

Film „Ostatnia droga rotmistrza Witolda Pileckiego”,

źródło: IPNtvPL / YouTube,
<https://www.youtube.com/watch?v=7SNINYVACUk>
[dostęp: 17.07.2023].

Fragment opracowania historycznego do raportu Pileckiego autorstwa prof. Wiesława Jana Wysockiego.

Komunistyczny aparat represji aresztował Pileckiego 8 maja 1947 r. W następnym dniu osadzono go w gmachu MBP przy ul. Koszykowej w Warszawie, a 9 maja przekazano do dyspozycji Wydziału Śledczego MBP i umieszczono w części więzienia mokotowskiego przeznaczonej dla więźniów X Departamentu MBP. Siedział tam w całkowitej izolacji. Podstawą aresztowania i oskarżenia był rzekomo przygotowywany przez niego zamach na kierownictwo MBP. Śledztwo prowadzone przez funkcjonariuszy tej instytucji według wypraktykowanych metod sowieckich były okrutne fizycznie i psychologicznie. 23 stycznia 1948 r. akt oskarżenia wobec Pileckiego, obejmujący znacznie szerszy zakres czynów zarzucanych Rotmistrzowi, sporządzony przez funkcjonariuszy śledczych, zaakceptował mjr Adam Humer. Następnie przekazano go Naczelnej Prokuraturze Wojskowej, która 7 lutego 1948 r. przesała go do WSR w Warszawie. Proces grupy Pileckiego – śledztwem bowiem objęto też jego współpracowników – odbył się w warszawskim WSR przy ul. Nowowiejskiej, a składowi sądowemu przewodniczył ppłk mgr Jan Hryckowian. Rozprawa Witolda i współtowarzyszy rozpoczęła się 3 marca. Oskarżyciel żądał dla Witolda Pileckiego, Marii Szelańskiej, Tadeusza Płuzańskiego i Makarego Sieradzkiego kary śmierci, dla Witolda Różyckiego i Maksymiliana Kauckiego – kary dożywotniego więzienia, a dla Ryszarda Jamontta-Krzywickiego i Jerzego Nowakowskiego – surowych kar więzienia. W ostatnim słowie oskarżeni odrzucili zarzut szpiegostwa i świadomego uczestniczenia w tego typu działaniach, podkreślali natomiast postawę żołnierskiej służby dobrej sprawie. Rotmistrz Pilecki oświadczył lakonicznie: „Nie byłem rezydentem, a tylko polskim oficerem. Wykonywałem tylko rozkazy aż do chwili aresztowania mnie. Nie miałem przeświadczenia, że dopuszczam się szpiegostwa, i przy ferowaniu wyroku proszę o wzięcie tego pod uwagę”. Na procesie Witold według opinii bliskich wyglądał na wymizerowanego, ale robił wrażenie stanowczego. Po wyroku miał powiedzieć do Eleonory Ostrowskiej: „Ja już żyć nie mogę. [...] mnie wykończono. Bo Oświęcim – to była igraszka”. 15 marca WSR ogłosił wyrok. Pilecki został skazany na karę śmierci oraz pozbawiony na zawsze praw publicznych i obywatelskich praw honorowych, a także na przepadek mienia. Wraz z nim skazano na najwyższy wymiar kary Szelańską i Płuzańskiego. Pod względem prawnym i w kontekście dowodów procesowych wyrok był oczywistą zbrodnią sądową. Ponieważ stały za nim agendy reżimu, była to zbrodnia aparatu przemocy. Z chwilą zaś, gdy usankcjonował tę zbrodnię sprawujący urząd prezydenta Bolesław Bierut, stała się ona zbrodnią stanu – jedną z wielu w tamtych latach. Rotmistrz po ogłoszeniu wyroku zwrócił się do Bieruta, prezydenta RP, a właściwie jej pana, w liście pełnym godności, w którym przedstawił swoją obywatelską i żołnierską drogę życiową. Skierowane do Bieruta 7 maja pismo było żołnierskim raportem z wypełnienia obowiązków wobec Ojczyzny. Jednocześnie jego tekst ujawnia szczegół, który wskazuje, że Witold wcale nie musiał otrzymać kary śmierci. Pilecki pisał bowiem: „Nie mogłem się decydować na publiczne oskarżenie na rozprawie sądowej tych ośrodków lub gdziekolwiek bądź inaczej, gdyż rozumiałem w ten sposób, że oficer, który oczernia swój oddział macierzysty, zasłużył sobie u każdego na pogardę – a nawet u samych oficerów śledczych”. A więc za cenę publicznego oskarżenia ośrodków emigracyjnych mógłby Pilecki nie tylko nie otrzymać kary najwyższej, ale otworzyć sobie drogę kariery kolaboranta narzuconej z zewnątrz władzy i systemu, których nie akceptował. Nie chciał iść drogą Józefa Cyrankiewicza, długoletniego premiera Polski Ludowej. Rotmistrz miał własną drogę – honorową. Cyrankiewicz, również więzień KL Auschwitz, odegrał w życiu rtm. Pileckiego niewątpliwie rolę decydującą, i to niechlubną. Wielu byłych więźniów KL Auschwitz miało przekonanie, że Cyrankiewicz był w obozie konfidentem, a po wojnie fałszował swoją kacetową przeszłość. Wiedział o działalności konspiracyjnej Pileckiego i miał świadomość, że ukrywał się on w obozie pod nazwiskiem Tomasza Serafińskiego. Wiedział o tym choćby stąd, że autentyczni Serafińscy mieszkali po sąsiedzku z matką Cyrankiewicza. Po ogłoszeniu wyroku na Pileckiego próbowano nakłonić Cyrankiewicza, by złożył swój podpis, tak jak zrobiło wielu innych oświęcimiaków, pod prośbą o ułaskawienie Witolda. Cyrankiewicz ostentacyjnie jednak odmówił pomocy w staraniach o uwolnienie Pileckiego. Przez wiele lat propaganda komunistyczna ubierała go w zastugi bohaterskiego obozowego spiskowca, okradając z nich Rotmistrza.

„Ława oskarżonych i obrońców. Widoczni m.in. oskarżeni: Witold Pilecki, Maria Szełągowska, Tadeusz Płużański, Jerzy Nowakowski, Jammontt, Maxymilian Kaucki, Makary Sieradzki, obrońcy: Buszkowski, Pintarowa, Rettinger, Mieczysław Maślanko.”,

źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe,

https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/9949349/obiekty/578236#opis_obiektu
[dostęp: 17.07.2023].



Załącznik 3

1. Witold Pilecki

żołnierz, Auschwitz, raport, film, TAP

2. Auschwitz

obóz, SS-mani, holocaust, ucieczka, raport

3. Wojna polsko-bolszewicka

żołnierze, harcerze, kawaleria, walka, wschodnia granica

4. II wojna światowa

Niemcy, ZSRR, walka, Polacy, 01.09.1939 r.

5. Raport Pileckiego

obóz, konspiracja, Armia Krajowa, Tomasz Serafiński

6. gen. Władysław Anders

Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie, konspiracja, Monte Cassino, Armia Krajowa

7. Powstanie warszawskie

1.08.1944 r., godzina „W”, Armia Krajowa, zniszczenia, walka

8. Maria Pilecka

żona Pileckiego, Polskie Siły Zbrojne, Józef Cyrankiewicz, matka

9. Komunizm

totalitaryzm, ustrój, cenzura, PZPR, ZSRR, PPR, uzurpacja

10. Urząd Bezpieczeństwa

morderstwa, безпеaka, prześladowania, brutalne przesłuchania, przemoc

11. Józef Cyrankiewicz

premier, obóz, więzień, komunista, podpis

12. Bolesław Bierut

prezydent, list, Witold Pilecki, utaskawienie, komunista

13. SS-mann

znęcanie się, tortury, Niemiec, Auschwitz, obóz

14. Kapo

obóz, Auschwitz, współpracownik, znęcanie się

15. Tajna Armia Polska

organizacja konspiracyjna, Witold Pilecki, wojsko, działalność wywiadowcza, tajna drukarnia

16. Organizacja „Niepodległość”

walka, Armia Czerwona, gen. Leopold Okulicki, sprzeciw, ZSRR

17. Rząd na uchodźstwie

konspiracja, Władysław Sikorski, władze polskie, walka, opór

18. Armia Krajowa

organizacja wojskowa, konspiracja, walka, opór, Powstanie Warszawskie

19. Proces

przesłuchanie, oskarżony, prokurator, sąd, wyrok, mord sądowy, tortury

scenariusz nr 2

TEMAT ZAJĘĆ: Jednostka wobec systemu totalitarnego.

Autor: dr Marcin Kowalczyk

Przedmiot: język polski

Grupa wiekowa: szkoły ponadpodstawowe

Czas realizacji: 1 godzina lekcyjna

Zagadnienia edukacyjne:

- Wybrane mechanizmy działania systemu totalitarnego.
- Patologie w relacjach jednostka – państwo.
- Wpływ systemu totalitarnego na życie codzienne jednostki.
- Totalitaryzm jako system niemoralny.
- Wierność sobie i uniwersalnym zasadom.

Cele operacyjne:

uczeń/ uczennica:

- zna cechy systemu totalitarnego,
- rozpoznaje totalitarne patologie w relacjach jednostka – państwo,
- omawia skrajne przypadki łamania praw człowieka przedstawione w tekstach kultury,
- znajduje wspólne wątki w biografjach Witolda Pileckiego, Winstona Smitha i Józefa K.,
- rozumie motywy kierujące jednostką przeciwstawiającą się totalitaryzmowi.

Formy i metody pracy: pogadanka heurystyczna, praca w grupach, elementy wykładu, praca z tekstem, dyskusja kierowana

Materiały pomocnicze: załączniki 1, 2





Przebieg zajęć:

1. Nauczyciel/-ka prosi uczniów, by jednym słowem określili rzeczywistość, w której przyszło działać Witoldowi Pileckiemu.

Przykładowe odpowiedzi: straszna, przerażająca, bezlitosna, ekstremalna, smutna itp. (Uwaga: odpowiedzi mogą dotyczyć osobno okresu wojennego, powojennego lub obu).

Nauczyciel/-ka pyta uczniów o źródła negatywnych określeń. Uczniowie mówią o terrorze, zagrożeniu życia, niepewności, itp. Nauczyciel/-ka zwraca uwagę na rolę, jaką w dyskutowanej sytuacji odgrywa państwo, po czym wspólnie z podopiecznymi wyróżnia cechy systemu totalitarnego. Na tablicy pojawia się następujący zapis:

W systemie totalitarnym:

- jednostka jest całkowicie podporządkowana państwu,
- państwo dąży do sprawowania kontroli nad każdym aspektem życia jednostki,
- jednostka pozbawiona zostaje swobody działania, swobody myśli i wolności wyboru.

załącznik nr 1

2. Nauczyciel/-ka wskazuje, że w XX wieku powstało wiele dzieł opisujących doświadczenie totalitaryzmu z różnych perspektyw. Mają one jednak wiele cech wspólnych, dlatego pierwsze zadanie dotyczyć będzie zestawienia postaci z filmu „Raport Pileckiego” z bohaterem „Roku 1984” George’a Orwella, Winstonem Smithem. Nauczyciel/-ka rozdaje uczniom karty pracy (załącznik 1), prosząc, by wykonali następujące zadanie:

Wskaż sceny w filmie „Raport Pileckiego”, które w jakiś sposób łączą się z fragmentem „Roku 1984” George’a Orwella. Zwróć uwagę na uczucia i reakcje postaci oraz atmosferę panującą w świecie przedstawionym.

Po 10 minutach wybrani uczniowie przedstawiają wyniki swej pracy.

Przykładowe odpowiedzi: *Witold Pilecki, pisząc swe raporty, czuje się podobnie jak Winston Smith; Pilecki sporządza zapiski mimo strachu i grożącego mu niebezpieczeństwa; bohaterowie i bohaterki odczuwają nieustanny lęk przed aresztowaniem/zdemaskowaniem (boją się w domu i na ulicy); życie w totalitaryzmie wiąże się z ciągłym zagrożeniem życia (czuje to zarówno główny bohater filmu, jak i jego żona oraz znajomi).*

Wniosek: codzienność w systemie totalitarnym wiąże się z nieustanną kontrolą ze strony państwa i zagrożeniem dla wolności, a nawet życia jednostki.

3. Nauczyciel/-ka wskazuje, że jednym z ważnych wątków filmu „Raport Pileckiego” jest śledztwo wraz z procesem sądowym. Następnie pyta uczniów o najbardziej rażące uchybienia w obu tych procedurach.

Przykładowe odpowiedzi: *tortury, wymuszanie i fabrykowanie zeznań, fałszowanie protokołów, terroryzowanie najbliższych oskarżonego, stronnictwo.*

załącznik nr 2

Nauczyciel/-ka zwraca uwagę, że prócz tak drastycznych przejawów łamania podstawowych zasad procedury śledczej i sądowej w systemach totalitarnych (i nie tylko w nich) może również dochodzić do szeregu bardziej subtelnych naruszeń. Następnie dzieli uczniów na czteroosobowe grupy i prosi, by w podanym fragmencie „Procesu” Franza Kafki podkreślili te elementy, które ich zdaniem uniemożliwiają skuteczne dochodzenie sprawiedliwości (**załącznik 2**).

Przykładowe odpowiedzi:

*Niechaj K. nie zapomina, ciągnął dalej [adwokat], że **postępowanie sądowe nie jest jawne**, może ono na żądanie sądu być ujawnione, ale ustawa nie nakazuje jawności. Wskutek tego są także **akta sądu, przede wszystkim akt oskarżenia, niedostępne oskarżonemu i jego obronie**, nie wiadomo zatem na ogół, a przynajmniej nie wiadomo dokładnie, jaki kierunek nadać pierwszemu wnioskowi, właściwie przeto może on tylko przypadkiem zawierać coś, co ma znaczenie dla sprawy. W pełni trafne wnioski z przeprowadzeniem dowodów można opracować dopiero później, gdy w miarę przesłuchania oskarżonego poszczególne punkty oskarżenia i ich uzasadnienie zaczynają się zaznaczać wyraźniej albo można się ich domyślić. Wobec takich warunków obrona jest oczywiście w położeniu bardzo niekorzystnym i trudnym. Ale o to właśnie chodzi. **Obrona bowiem nie jest właściwie przez ustawę dozwolona, tylko tolerowana**, i nawet to, czy z odnośnego miejsca w tekście ustawy wynika przynajmniej tolerowanie jej, jest kwestią sporną. **Dlatego, ściśle biorąc, nie ma żadnych uznanych przez sąd adwokatów**, wszyscy, którzy przed tym sądem jako adwokaci występują, są w gruncie rzeczy tylko pokątnymi adwokatami. To naturalnie wpływa na cały stan adwokacki bardzo poniżająco i gdy K. następnym razem pójdzie do kancelarii sądu, może sobie, dla pełnego obrazu, obejrzeć także izbę adwokatów. Przypuszczalnie przerazi się towarzystwa, które się tam zbiera. Już wyznaczona im ciasna, niska komórka wskazuje na pogardę, jaką sąd ma dla tych ludzi.*



Wniosek: W systemie totalitarnym praktycznie nie obowiązuje zasada domniemania niewinności, a prawda nie ma żadnego znaczenia. Proces służy realizacji celów ważnych z punktu widzenia państwa, czego doskonałym przykładem jest śledztwo i proces Witolda Pileckiego.

4. Nauczyciel/-ka prosi chętnych uczniów o wskazanie, który z elementów systemu totalitarnego wydaje im się najgroźniejszy dla funkcjonowania jednostki. Uczniowie dzielą się osobistymi przemyśleniami.

Zadanie domowe:

W jakiej mierze i za pomocą jakich środków jednostka może przeciwstawić się totalitaryzmowi? W odpowiedzi uwzględnij biografię Witolda Pileckiego i własne przemyślenia (odpowiedź na pytanie na ok. 2000 znaków).

O autorze:

Marcin Kowalczyk – doktor, zatrudniony w Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, kulturoznawca, zajmuje się kulturą powojenną, w szczególności okresem realizmu socrealistycznego, a także kulturą popularną z uwzględnieniem zagadnień związanych z komiksem, literaturą i filmem science fiction oraz martial arts studies. Autor monografii „Tyrmand karnawałowy” oraz szeregu artykułów naukowych i popularnonaukowych. Publikowanych m.in. w „Pamiętniku Literackim”, „Kulturze Popularnej”, „Przeglądzie Humanistycznym”, „Przestrzeniach Teorii”, „Images” i „Kwartalniku Filmowym”.

Załącznik 1

Wskaż sceny w filmie „Raport Pileckiego”, które w jakiś sposób łączą się z fragmentem „Roku 1984” George’a Orwella. Zwróć uwagę na uczucia i reakcje postaci oraz atmosferę panującą w świecie przedstawionym.

Członkowie partii nie powinni zaopatrywać się w zwykłych sklepach (czyli „dokonywać transakcji wolnorynkowych”), lecz rozporządzenia tego nie przestrzegano zbyt surowo, gdyż wielu artykułów, takich jak sznurowadła i żyłki, nie sposób było zdobyć w żaden inny sposób. [Winston Smith] Rozejrzał się szybko po ulicy, a następnie wślizgnął do sklepiku i kupił zeszyt za dwa i pół dolara, nawet nie zastanawiając się po co. Niosąc go w teczce do domu, czuł się jak winowajca. Samo posiadanie czystego zeszytu mogło bowiem budzić podejrzenia.

Teraz zabierał się do pisania pamiętnika. Nie było to zakazane (nic nie było zakazane, gdyż wszelkie prawa dawno już zniesiono), ale nie wątpił, że jeśli go nakryją, dostanie karę śmierci lub przynajmniej dwadzieścia pięć lat ciężkich robót. Włożył do obsadki stalówkę i posadził przez chwilę, żeby ją oczyścić. Pióra, archaicznego narzędzia, rzadko używano nawet do składania podpisów, ale zdobył je – potajemnie i z pewnym trudem – ponieważ uznał, że piękny kremowy papier zasługuje na coś lepszego niż drapanie kopiowym ołówkiem. Prawdę mówiąc, nie nawykł do ręcznego pisania. Poza krótkimi notatkami na ogół dyktowało się wszystko do mowopisu; teraz jednak Winston z oczywistych względów nie mógł wykorzystać tego urządzenia do swoich celów. Zanurzył stalówkę w atramencie i zawahał się. Poczut skurcz kiszki. Skreślenie pierwszego słowa to decydujący krok. Drobnymi, niezgrabnymi literami napisał:

4 kwietnia 1984.

Fragmenty na podstawie wydania: G. Orwell, Rok 1984, przeł. T. Mirkowicz, Warszawa 1998.

Załącznik 2

Jakie elementy procedury sądowej opisane w podanym fragmencie Procesu Franza Kafki przeczą zasadą sprawiedliwego procesu? Podkreśl kluczowe fragmenty.

Niechaj K. nie zapomina, ciągnął dalej [advokat], że postępowanie sądowe nie jest jawne, może ono na żądanie sądu być ujawnione, ale ustawa nie nakazuje jawności. Wskutek tego są także akta sądu, przede wszystkim akt oskarżenia, niedostępne oskarżonemu i jego obronie, nie wiadomo zatem na ogół, a przynajmniej nie wiadomo dokładnie, jaki kierunek nadać pierwszemu wnioskowi, właściwie przeto może on tylko przypadkiem zawierać coś, co ma znaczenie dla sprawy. W pełni trafne wnioski z przeprowadzeniem dowodów można opracować dopiero później, gdy w miarę przesłuchania oskarżonego poszczególne punkty oskarżenia i ich uzasadnienie zaczynają się zaznaczać wyraźniej albo można się ich domyślić. Wobec takich warunków obrona jest oczywiście w położeniu bardzo niekorzystnym i trudnym. Ale o to właśnie chodzi. Obrona bowiem nie jest właściwie przez ustawę dozwolona, tylko tolerowana, i nawet to, czy z odnośnego miejsca w tekście ustawy wynika przynajmniej tolerowanie jej, jest kwestią sporną. Dlatego, ściśle biorąc, nie ma żadnych uznanych przez sąd adwokatów, wszyscy, którzy przed tym sądem jako adwokaci występują, są w gruncie rzeczy tylko pokątnymi adwokatami. To naturalnie wpływa na cały stan adwokacki bardzo poniżająco i gdy K. następnym razem pójdzie do kancelarii sądu, może sobie, dla pełnego obrazu, obejrzeć także izbę adwokatów. Przypuszczalnie przerazi się towarzystwa, które się tam zbiera. Już wyznaczona im ciasna, niska komórka wskazuje na pogardę, jaką sąd ma dla tych ludzi.

Fragmenty na podstawie wydania: F. Kafka, Proces, przeł. B. Schulz, Warszawa 2014.

scenariusz nr 3

TEMAT ZAJĘĆ: Świat wartości jednostki i zbiorowości na przykładzie filmu „Raport Pileckiego”.

Autorka: dr Agnieszka Tomasik

Przedmiot: godzina wychowawcza

Grupa wiekowa: szkoła ponadpodstawowa

Czas realizacji: 2 godziny lekcyjne

Zagadnienia edukacyjne:

- Naród, ojczyzna, społeczeństwo – co znaczą te pojęcia?
- Prawa człowieka i obywatela.
- Interpretacja preambuły do Konstytucji RP.
- Rozważania na temat uniwersalnych wartości.
- Wątki patriotyczne w dziełach sztuki.

Cele operacyjne:

uczeń/ uczennica:

- poznaje język filmu,
- wnikliwie analizuje film „Raport Pileckiego”,
- wnikliwie analizuje preambułę do Konstytucji RP,
- dokonuje analizy relacji między bohaterami, wskazuje postawy obrazujące omawiane tematy,
- poznaje funkcje preambuły,
- analizuje i interpretuje teksty źródłowe i dzieła wizualne,
- odnajduje ideowe powiązania między tekstami kultury,
- kształci umiejętność trafnego argumentowania, refleksji nad zachowaniem swoim i innych,
- kształci umiejętność analizy języka filmu,
- ćwiczy umiejętność wypowiedzania swojego zdania w oparciu o fragmenty z filmu,
- potrafi analizować problemy etyczne w odniesieniu do filmu,
- kształci umiejętność empatii,
- dostrzega sytuację jednostki w grupie i grupy wobec jednostki,
- dostrzega zagadnienia etyczne, potrafi się do nich odnieść i zająć stanowisko etyczne,
- uwrażliwia się na pojęcie ojczyzny.

Formy i metody pracy: praca w grupie i na forum klasy, w zespole kilkuosobowym, w parze, samodzielnie; rozmowa w większej grupie, podejmowanie autorefleksji, wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych

Materiały pomocnicze: ekran i projektor, karty brystolu A1, flamastry, tablica lub flip-chart, sala do pracy w grupach i innych wariantach, film „Raport Pileckiego”



Przebieg zajęć:

1. Nauczyciel/-ka odczytuje preambułę do Konstytucji RP. Może też o to poprosić uczniów, np. aby każdy przeczytał po jednym zdaniu, ale **też może odtworzyć ją z nagrania, odczytywaną przez aktora Jerzego Radziwiłowicza:**

<https://www.facebook.com/watch/?v=10153463407158557>

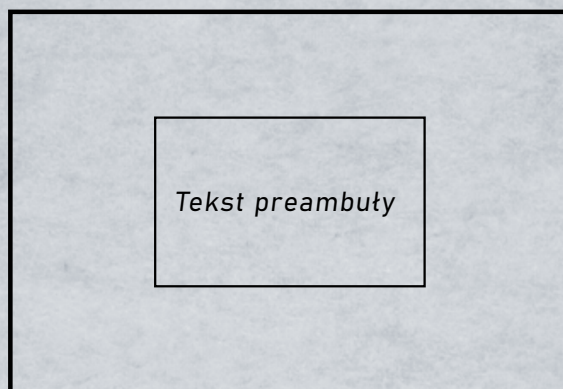
(źródło: Gazeta Wyborcza / Facebook, dostęp: 18.07.2023).

Preambuła do Konstytucji RP

W trosce o byt i przyszłość naszej Ojczyzny, odzyskawszy w 1989 roku możliwość suwerennego i demokratycznego stanowienia o Jej losie, my, Naród Polski - wszyscy obywatele Rzeczypospolitej, zarówno wierzący w Boga będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna, jak i nie podzielający tej wiary, a te uniwersalne wartości wywodzący z innych źródeł, równi w prawach i w powinnościach wobec dobra wspólnego - Polski, wdzięczni naszym przodkom za ich pracę, za walkę o niepodległość okupioną ogromnymi ofiarami, za kulturę zakorzenioną w chrześcijańskim dziedzictwie Narodu i ogólnoludzkich wartościach, nawiązując do najlepszych tradycji Pierwszej i Drugiej Rzeczypospolitej, zobowiązani, by przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponad tysiącletniego dorobku, złączeni więzami wspólnoty z naszymi rodakami rozsianymi po świecie, świadomi potrzeby współpracy ze wszystkimi krajami dla dobra Rodziny Ludzkiej, pomni gorzkich doświadczeń z czasów, gdy podstawowe wolności i prawa człowieka były w naszej Ojczyźnie łamane, pragnąc na zawsze zagwarantować prawa obywatelskie, a działaniu instytucji publicznych

zapewnić rzetelność i sprawność, w poczuciu odpowiedzialności przed Bogiem lub przed własnym sumieniem, ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej jako prawa podstawowe dla państwa oparte na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot. Wszystkich, którzy dla dobra Trzeciej Rzeczypospolitej tę Konstytucję będą stosowali, wzywamy, aby czynili to, dbając o zachowanie przyrodzonej godności człowieka, jego prawa do wolności i obowiązku solidarności z innymi, a poszanowanie tych zasad mieli za niewzruszoną podstawę Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Następnie nauczyciel/-ka dzieli uczniów na grupy i sadza przy czterech różnych stołach. Na każdym z nich znajduje się karta wielkości flipcharta z naklejonym tekstem preambuły w środku:



Każda grupa ma trochę inne zadanie:

GRUPA 1:

Odczytajcie uważnie tekst preambuły i wokół niego opiszcie, kim są obywatele, którzy wypowiadają się w pierwszej osobie liczby mnogiej? Swoje notatki uzupełnijcie o odpowiednie cytaty z preambuły.

GRUPA 2:

Odczytajcie uważnie tekst preambuły. Wypiszcie wokół tekstu wszystkie wartości, do jakich odwołują się nadawcy wypowiedzi.

GRUPA 3:

Odczytajcie uważnie tekst preambuły. Znajdźcie wydarzenia z historii, do których odwołują się nadawcy. Wypiszcie je i zastanówcie się, jakie mają znaczenie, jeśli zostały wspomniane w nowej Konstytucji niepodległej Polski.

GRUPA 4:

Odczytajcie uważnie tekst preambuły. W tekście znajduje się pojęcie *wspólnota*. Zastanówcie się, czym charakteryzuje się ta wspólnota, jaka została opisana w preambule. Wszystkie swoje wnioski wypiszcie wokół tekstu.



3. Następnie nauczyciel/-ka prosi uczniów, aby skoncentrowali uwagę na bohaterach filmu i zastanowili się nad następującym zagadnieniem: W jaki sposób zagadnienia opisane w preambule są związane z wydarzeniami i bohaterami w oglądanym filmie?

Grupy pracują na tych samych arkuszach, gdzie uczniowie powinni powpisywać swoje komentarze z analizy filmu. W ten sposób powstają ilustracje – odwołania do konkretnych przykładów zachowań, dialogów filmowych, wydarzeń, np.: odwoławszy się do praw podstawowych i wolności, uczniowie następnie przejdą do sytuacji uwięzienia, przesłuchania i katowania Witolda Pileckiego.

4. Po wykonanej pracy uczniowie z nauczycielem /nauczycielką rozmawiają o poszczególnych zagadnieniach opisanych w filmie, bohaterach i różnych obliczach władzy. Jeśli coś historycznie jest trudne do zrozumienia, nauczyciel/-ka tłumaczy zawitości historii. Może też się posłużyć materiałami historycznymi.

5. Na koniec każdy z uczniów otrzymuje ksero preambuły do Konstytucji RP i podkreśla w tekście najważniejsze dla niego zdanie czy sformułowanie, a następnie przykleja do tablicy lub na ścianie. Powstaje galeria z podkreślonymi fragmentami. Uczniowie przechadzają się i odczytują, a nauczyciel/-ka zadaje pytanie poszczególnym z nich na forum, dlaczego akurat to zdanie/sformułowanie jest dla niego najważniejsze.

6. W finale lekcji nauczyciel/-ka zadaje pytanie: „Preambuła odnosi się zarówno do wielkiej historii całego narodu, jak i do małej historii poszczególnych jednostek. Wielka historia ma wpływ na jednostkę, a jednostka wpływa na historię. Obrazuje to film o Witoldzie Pileckim. Podsumowując nasze rozważania o historii, preambule i narodzie, odnieś życie Witolda Pileckiego do schematu:

Historyczna zależność:	Przykłady z życia Witolda Pileckiego:
Jednostka wpływa na historię,	
a historia	
wpływa na jednostkę.	

O autorce:

Agnieszka Tomasik – doktor nauk humanistycznych, dyrektor Zespołu Szkół Ogólnokształcących nr 8, koordynatorka innowacyjnego projektu doskonalenia nauczycieli „Kreatywna Pedagogika” w Gdańsku, konsultant języka polskiego w Centrum Inicjatyw Edukacyjnych w Kartuzach. Specjalizuje się w tworzeniu i popularyzacji TIK oraz nowoczesnych metod nauczania w oparciu o podstawy neurodydaktyki, psychologii pozytywnej i filozofii dialogu. Autorka koncepcji kształcenia: „nauczanie empatyczne”, „lekcja jako spotkanie” i „szkoła NUR-ków”, opartej na demokratycznej współpracy nauczycieli, uczniów i rodziców.

Opracowanie:

Zespół Edukacji Ferment Kolektiv

Korekta i redakcja:

Zespół Edukacji Ferment Kolektiv

Opracowanie graficzne:

Adam Romel